

הרב בנימין דוד

דחיית ברית מילה עקב היות האב חיובי למחלת הקורונה

א. הצגת השאלה

בימים אלו, של התפשטות מגפת הקורונה, אנשים רבים נכנסים לבידוד ואינם רשאים לצאת מהבית. על פי נוהל משרד הבריאות, יינתן אישור יציאה מהבידוד על מנת להשתתף בברית מילה של קרוב משפחה מדרגה ראשונה, כך שאם האב בכידוד, מותר לו להשתתף בברית של בנו. אבל ברור שכאשר האב חולה מאומת, אין לו אפשרות לצאת מביתו. מה יהיה הדין כאשר האב חולה מאומת בעוד אשתו והתינוק אינם חייבים בכידוד? האם ניתן לערוך את ברית המילה ביום השמיני ללידת הבן ללא נוכחות האב? האם מותר לאב לבקש שידחו את ברית המילה כך שתתקיים לאחר היום השמיני, כדי שיוכל להשתתף בה (לדוגמה, כאשר צערו גדול, וכגון שתכנן להיות סנדק)? אם על פי ההלכה אסור לדחות את הברית, כאשר בכל זאת האב מתעקש לדחותה, האם אנשים אחרים או בית דין יכולים לדאוג למול את הבן במקומו?

ב. חשיבות ביצוע ברית המילה ביום השמיני

עיקר מצוות ברית המילה הוא ביום השמיני, ויש חשיבות מיוחדת לקיימה בזמן, שנאמר (בראשית יז, יב): **"וּבַיּוֹם שְׁמֵנֶת יָמִים מִוּלְ לֶכֶם כָּל זָכָר לְדִרְתֵיכֶם"**, וכן נאמר (ויקרא יב, ג): **"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִוּל בְּשָׂר עֲרָלְתּוֹ"**. ברית המילה ביום השמיני כה חשובה עד שהיא דוחה שבת, אף על פי שהמוהל מוציא דם מהתינוק ומתקן את גופו (ראה שבת קלב ע"א, רמב"ם הלכות מילה פרק א הלכה ט, שולחן ערוך יורה דעה סימן רסו סעיף ב). לכן, הקפידו ישראל מדורי דורות שלא לדחות את ברית המילה בשום אופן, אלא אם כן התינוק חולה, שאז אסור למולו, כפי שנפסק (שולחן ערוך שם סימן רסג סעיף א):

סכנת חולי דוחה את הכל. שאפשר לו למול לאחר זמן, ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל.

המהר"ל מפראג (תפארת ישראל פרק ב) הסביר את הקשר שבין ברית המילה ליום השמיני:

כל דבר שהוא על הטבע, והוא תיקון מה שחסר הטבע, הוא אחר השבעה. וזה טעם מילה בשמיני.

על ידי ברית המילה, האדם הופך להיות שותף של הקב"ה בבריאתו של העולם. ה' ברא את האדם חסר, והאב משלים את יצירת הבורא על ידי הסרת העורלה, שהיא חרפה לעם

ישראל (ראה בראשית לד, יד). לכן ברית המילה מתקיימת דווקא ביום השמיני, יום שהוא מעבר לשבעת הימים שמסמלים את הטבע, הימים שבהם נברא העולם. האדם מחתים את גופו באות ברית קודש, כדי ללמד כי הוא שונה מכל נבראים האחרים. יש ביהודי צד רוחני, מעל החומר. האדם אינו צריך לשאוף לבטל את גופו אלא לשאוף להעלותו, לרוממו, לקדשו ולהפוך אותו לכלי לקיום רצון ה', ואפילו את מקום ברית המילה (מערכת הרבייה), שלכאורה מסמל את התאוות הגופניות (ראה גם ליקוטי תורה ויקרא כ).

ממילא, גם אם האב הוא חולה מאומת שנמצא בכידוד ואינו יכול להגיע לברית, אין לדחות את הברית. עליו לשמוח שבנו נכנס בבריתו של אברהם אבינו בעיתו ובזמנו, ואסור לו לבקש שידחו את הברית כדי שיוכל להשתתף בה. כמובן, עדיף לנסות לקיים את הברית, כך שהאב יהיה נוכח למרות הכידוד. לדוגמה, האב יעמוד על מרפסת ביתו, ויערוך את הברית בגינה או ברחוב מולו. אם בני הזוג גרים בבניין מגורים, יערכו את הברית בדירתו של שכן שגר באותה קומה, כאשר המוהל יבצע את הברית מול דלת הכניסה, שתישאר פתוחה. כך האב יצפה בקיום ברית המילה מתוך דירתו, כאשר הוא עומד רחוק מול הפתח הפתוח.

אם כל זה אינו אפשרי, כגון שהאב נמצא בבית החולים במחלקת קורונה, שהיא סגורה לחלוטין, או שהוא נמצא במלונית, יש ליעץ להתקין מצלמה (כמובן בימי חול בלבד ולא בשבת ויום טוב) בשיתוף תמונה וקול (כמו תוכנת זום וכדומה), כדי שהאב יוכל לראות ולשמוע את מהלך הברית ולהרגיש שייך, וכן המשתתפים בברית יוכלו לראות ולשמוע את האב. באופן כזה, שהאב משתתף בברית המילה מרחוק באמצעות תוכנה דיגיטלית בשידור ישיר, פסק הרב אשר וייס שליט"א (מנחת אשר בענייני קורונה מהדורה תליתאה סימן ב עמ' ד), שהאב רשאי לברך את ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" וכן את ברכת "שהחיינו":

אם אין אבי הבן יכול להיות נוכח במקום הברית, כגון שיושב בבית הכלא, יכול הוא לברך ברכת להכניסו וברכת שהחיינו דרך הטלפון ממקום הימצאו... וקל וחומר אם רואים אותו והוא רואה אותם, שפיר מברך!...

לגבי ברכת "אשר קידש ידיד מבטן", הרב וייס כתב, שלא כדאי לתת לאב לברכה, כיון שברכה זו אינה מיוחדת לאב דווקא, אלא היא: "מוטלת על הנוכחים ולא על איש מסוים". לכן עדיף, שאחד מתוך הקהל יברך ולא ייכנסו לספקות.

ג. כאשר האב מבקש לדחות את הברית

על פי ההלכה, מוטלת החובה על האב למול את בנו, שנאמר (בראשית כא, ד): "וַיִּמָּל אֲבִרְהָם אֶת יֶצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנֶת יָמִים פְּאֶשֶׁר צָנָה אֹתוֹ אֱלֹהִים". הגמרא בקידושין (כט ע"א) למדה

1. ראה גם פסקים ותשובות (סימן רסה ד"ה אם אין אבי הבן במקום הברית, הערה 32 בשם הגרי"ש אלישיב).

מיייתור המילה "בנו", שחובת ביצוע ברית המילה מוטלת דווקא על האב, וכן למדה מיייתור המילה "אותו", שרק האב מחויב במצווה ולא האם, שכן: "אותו ולא אותה". במקרה שאין לילד אבא, למדה הגמרא שם שחובת ברית המילה מועברת לבית הדין (ולא לאם או לאחד מהקרובים האחרים), שנאמר (בראשית יז, י): "זאת פְּרִיִּי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אֶחְרִיךָ הַמּוֹלֵל לָכֶם כָּל זָכָר" – "לכם", בלשון רבים, כלומר בעלי האחריות בכל ישראל². אולם, כאשר האב קיים, אין רשות לאף אחד למול את בנו ללא הסכמתו, כפי שנפסק (רמב"ם הלכות מילה פרק א הלכה ב, והובא ברמ"א יורה דעה סימן רסא סעיף א):

אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו, אלא אם כן עבר ונמנע למולו, שבית דין מלין אותו בעל כורחו.

עלינו לברר הלכה זו. באיזה מקרה מותר (וחובה) לבית הדין למול את הילד, האם רק כאשר האב מסרב לגמרי למול את בנו, או גם כאשר האב רק רוצה לדחות את ברית המילה ולקיימה אחרי היום השמיני? כמו כן, מה הדין כאשר האב אכן רוצה למול את בנו בזמן, אבל אינו יכול לקיים את חובתו בגלל אונס, כגון אם הוא היה בכלא ביום השמיני, או שהוא היה (כמו במקרה שלנו) חולה מאומת בקורונה שאסור היה לו לצאת מביתו? האם נאמר כי חובת ברית המילה עוברת לבית הדין, או שהאב עדיין נחשב מחויב, ואין אף גורם שיכול לבצע את הברית כנגד רצונו? האם במקרה זה מותר לו לדחות את קיום ברית המילה לאחר צאתו מן הבידוד³?

אדם ערל, וכן אדם שבניו ערלים, אינו יכול לקיים את מצוות קרבן הפסח, כפי שפסק הרמב"ם (הלכות קרבן פסח פרק ה הלכה ה):

כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח, כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו, בין גדולים בין קטנים, מעכבת אותו, שנאמר (שמות יב, מח): "הַמּוֹלֵל לֹא יִזְכָּר וְאֵזֶר יִקְרָב לְעִשְׂתּוֹ".

היה מקום לומר, שכאשר האב היה אנוס, ללא יכולת למול את בנו (כגון שהוא השתחרר מבית האסורים רק סמוך לכניסת החג), שמותר יהיה לו לאכול מקרבן הפסח, כי אי קיום מצוות ברית המילה הייתה בעל כורחו, באונס. ניתן אולי להגיד שבמקרה זה לא חלה עליו

2. המקנה (קידושין שם) כתב:

נראה פשוט, דהא דקאמר מחייבי בי דינא, הוא לאו דווקא, אלא כל ישראל מצווין על זה, דהא קרא סתמא כתיב: "המול לכם כל זכר". וכן הוא בלשון הרא"ש בפרק כיסוי הדם: "היכא דלא מהליה אבוא, מחויב כל ישראל למוהלו", עיין שם. והא דנקט בית דינא, דהם ממונים על הציבור להזהיר את העם, אלא דבאבי הבן איכא עשה יתירא, דהוא מצווה יותר מן כולם...

וכן משמע בפירוש המשנה לרמב"ם (שבת פרק יט משנה ו).

3. בעניין דומה, ראה בפסק דינו של הרב אברהם צבי גאופטמן מבית הדין הרבני בבאר שבע שניתן ביום כ"ג באלול התשע"ז (תיק מספר 1104607/6), לגבי צו מניעה לקיום ברית מילה בלי ידיעתו ונוכחותו של האב עקב גירושין.

חובת ברית המילה⁴, כך שאין דחיית הברית מעכבת אותו מאכילת קרבן הפסח? הגמרא במסכת יבמות (ע"ב) מחדשת, שגם במקרה זה האב אינו רשאי לאכול מן הפסח, כיוון שהאונס לא הפקיע ממנו לגמרי את חובת מצוות ברית המילה, ולכן הוא עדיין נחשב כאדם שלא מל את בנו, וממילא אסור לו לאכול מקרבן הפסח⁵.

מסוגיה זו למד שו"ת התשב"ץ (חלק ג סימן ח), שגם במקרה שהאב מתעצל, ואינו רוצה לקיים את מצוות ברית המילה בזמן, בית הדין אינו רשאי למול את הילד ביום השמיני בעל כורחו, למרות שהאב אינו נוהג כשורה, משום שעדיין חובת ברית המילה מוטלת עליו. רק כאשר האב מסרב לגמרי למול את בנו, אפילו לאחר היום השמיני, או שהאב איננו קיים, חובת ברית המילה עוברת לבית הדין. התשב"ץ (שם) דן במקרה שבו היום השמיני ללידת התינוק חל בתשעה באב, והאב ביקש לדחות את הברית ליום שלמחרת כדי לקיים סעודת מצווה ברוב עם. במקרה זה, התשב"ץ כתב שבית הדין: "חייבין לכופו אפילו על ידי הכאות", אבל הם אינם רשאים לבצע את הברית במקומו, כיוון שעדיין החובה מוטלת על האב.

הברכי יוסף (יורה דעה סימן רס"ב-ג) פסק כדעת התשב"ץ:

אם לא עבר ונמנע, אלא שמתעצל בה, אין בית דין חייבין לעשותה בזמנה, אבל חייבין לכופו אף על ידי מכות, כשלא היה לו אונס לעשות בזמנה.

לכן מדברי התשב"ץ והברכי יוסף אנו למדים, שכאשר האב חולה מאומת ואינו יכול להגיע לברית המילה של בנו, אף על פי ש: "לא היה לו אונס לעשות בזמנה", שכן היה ביכולתו למנות מוהל, אין רשות לבית הדין למול את הבן בעל כורחו של האב, כיוון שהוא רק רוצה לדחות (באיסור) את הברית ולא לבטלה לחלוטין.

אולם יש פוסקים שחולקים על מסקנת התשב"ץ והברכי יוסף. שו"ת אבני נזר (יורה דעה סימנים שיח-שיט) כתב, שבוודאי מילה בזמנה חשובה יותר מנוכחות האב בזמן ברית המילה, ולכן מותר לבית הדין למול את התינוק ביום השמיני אפילו כשהאב יגיע למחרת. האבני נזר הסביר, שמפעילים את הכלל: "אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו", רק כאשר האב

4. האחרונים דנו בשאלה, אם אנוס פטור לגמרי מן המצווה, או שהוא עדיין מחויב בה אלא שהוא פטור מעונש: ראה בספרו של רבי יוסף ענגיל, אתון דאורייתא (כלל יג), וכן בספרו של הרב אשר וייס, מנחת אשר על ספר דברים (פרשת כי תצא סימן מב).

5. כך הסביר רש"י (ד"ה חבושין) את הסוגיה:

חבושין בשעת עשייה, ומצוות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים, והם אינן יכולין לעשות את פסחן, ושחט שלוחן עליהם. ואשמעין קרא, שאם יצאו בשעת אכילה, מילת בנו מעכבתו.

הגמרא מתייחסת אל האב בבית האסורים כאל אנוס, אף על פי שהוא יכול למנות שליח למול את בנו, כפי שהוא מינה שליח לשחוט את פסחו. למרות הקושי, התשב"ץ (שיובא להלן) השווה בין המקרה של הגמרא לבין המקרה של מתעצל. ייתכן, שזאת הסיבה, שהאבני נזר (שיובא להלן) חלק על התשב"ץ, והעמיד את המקרה בגמרא באופן שהאב נמצא בבית האסורים יחד עם האם והתינוק, כך שאין אפשרות למולו אפילו על ידי שליח.

מתעכב ואמור להגיע לקראת סוף היום השמיני. במקרה זה, אין למול את התינוק לפני שהאב יגיע, על אף ש: "זריזין מקדימים למצוות". אך כאשר האב בוודאות לא יגיע בו ביום, אין לחכות לו, ומותר למול את התינוק אפילו בעל כורחו.

האבני נזר הביא כמה טיעונים כדי לחזק את עמדתו. אחד הטיעונים הוא ש: "אין מעבירין ואין משהין על המצוות". כאשר יש מצווה לפנינו, אין לדחות את קיומה לאחר זמן, אפילו אם נוכל לקיימה בהידור מאוחר יותר (ראה יבמות לט ע"א, לגבי ייבום על ידי גדול במקום קטן). בנוסף, מצוות ברית המילה בזמנה היא כל כך חשובה, עד שהיא דוחה את השבת. לכן:

בוודאי זכות הוא לו שיקיים מילה בשמיני, שדוחה שבת, אף שיפסיד הברכה דלהכניסו, שרק מדרבנן.

האבני נזר דחה את ראיית התשב"ץ מכך שמילת הבן מעכבת את אביו מלאכול קרבן פסח. לדבריו, מדובר בגמרא במקרה שבו גם האב וגם האם נמצאים עם התינוק בתוך הכלא, כך שאין באפשרותו של האב ולא של שום גורם אחר למול את התינוק. במקרה זה כולם אנוסים, ובכל זאת מחדשת הגמרא, שחובת המילה רובצת על האב ועל האם, כך שהם אינם יכולים לאכול מקרבן הפסח לאחר שחרורם בלילה, "אבל אם הילד מבחוץ, אף שאביו בכית האסורים, שפיר יש לומר שמלין אותו". לדעת האבני נזר, האם יכולה ואף חייבת לפנות לבית הדין, ולבקש שימולו את בנם, ואפילו בעל כורחו של האב, כיוון שמילה בזמנה עדיפה על נוכחות האב⁶.

גם ערוך השולחן (יורה דעה סימן רסא סעיף ה) פסק להלכה, שאין לחכות לאב, אלא אם כן יודעים שהוא יגיע במשך היום. אבל בלא זה, יש למול את התינוק ביום השמיני בלי נוכחותו של האב.

שו"ת ציץ אליעזר (חלק ו סימן כח) פירש, שאף התשב"ץ עצמו סובר כך, שכאשר האב אינו רוצה למול את בנו ביום השמיני, אז חיוב המילה עובר לבית הדין:

דלא מיעט התשב"ץ הך דאין חייבין בית דין לעשותה בזמנה, כי אם היכא שאביו כאן, ולא עבר ונמנע, אלא שהוא מתעצל בה, דון מינה הא כל שאין אביו כאן, או שעובר ונמנע, שפיר חייבין בית דין לעשותה בזמנה, והיינו מפני שחיוב בית דין למול הוא גם על יום השמיני.

6. התשב"ץ הביא ראייה לשיטתו מדברי הרמב"ם (הלכות מילה פרק א הלכה ב), שרק כאשר האב "עבר ונמנע למולו", בית הדין מלין אותו בעל כורחו. התשב"ץ פירש, שאם האב לא עבר ונמנע לגמרי, אלא הוא רק רוצה לדחות את הברית, בית הדין יכולים לכופף אותו למול בזמן, אבל הם אינם יכולים למול במקומו. נראה, שהאבני נזר שחלק על התשב"ץ, הסתמך על דברי הרמב"ם בהלכה א שם, שכתב:

ומצווה על האב למול את בנו, ועל הרב למול את עבדיו, יליד בית ומקנת כסף. עבר האב או האדון ולא מל אותן, ביטל מצוות עשה, ואינו חייב כרת, שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו, ובית דין מצווים למול אותו הבן או העבד בזמנו, ולא יניחו ערל בישראל ולא בעבדיהן.

הרמב"ם כתב, שבמצב שבו האב לא מל את בנו, בית הדין מצווים למול את הבן כבר ביום השמיני, ולא חילק בין מקרה שבו האב דוחה את הברית ליום אחר, לבין מקרה שבו האב כלל לא מתכנן למול.

ד. סיכום

אסור לאב לדחות את ברית המילה של בנו, גם אם מטרת הדחייה תהיה כדי שהוא יוכל להשתתף בברית המילה בעצמו. למרות הכאב המובן, אין זכות לאב לבטל את קיום המצווה בזמנה.

מעבר לכך, נראה שיש בסיס מוצק למול את הילד אפילו בעל כורחו של האב כדי לקיים את מצוות ברית המילה ביום השמיני. במקרה כזה, נראה שיש להעמיד שלושה יהודים יראי שמים שיישבו כבית דין וימנו מוהל למול את הילד.

במצב כזה ינסו לקיים את הברית, כך שהאב יהיה נוכח למרות הבידוד. לדוגמא, האב יעמוד על מרפסת ביתו, ויערכו את הברית בגינה או ברחוב מולו. אם בני הזוג גרים בבניין מגורים, יערכו את הברית בדירתו של שכן שגר באותה קומה, כאשר המוהל יבצע את הברית מול דלת הכניסה, שתישאר פתוחה. כך האב יצפה בקיום ברית המילה מתוך דירתו, כאשר הוא עומד רחוק מול הפתח הפתוח.

כשהאב נמצא בבית החולים במחלקת קורונה, שהיא סגורה לחלוטין, או שהוא נמצא במלונת, אפשר להתקין מצלמה (כמובן בימי חול בלבד ולא בשבת ויום טוב) בשיתוף תמונה וקול (כמו תוכנת זום וכדומה), כדי שהאב יוכל לראות ולשמוע את מהלך הברית ולהרגיש שייך, וכן שאר המשתתפים בברית יוכלו לראות ולשמוע את האב.

באופן כזה, שהאב משתתף בברית המילה מרחוק באמצעות תוכנת דיגיטאלית בשידור ישיר, האב רשאי לברך את ברכת "להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" וכן את ברכת "שהחינו".

לגבי ברכת "אשר קידש ידיד מבטן" שאינה מוטלת דווקא על האב, עדיף שאדם אחר מתוך הקהל יברך ולא האב, כפי שנהוג לעשות בדרך כלל.